

ФИЛОЗОФСКОМ ФАКУЛТЕТУ УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

ИНТЕРНЕТ И МУЛТИМЕДИЈА КАО СРЕДСТВА У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ

МР СНЕЖАНЕ БОЖИЋ

Одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Нишу бр. 345/1-5-2-01 од 24. 12. 2014. именовали смо чланове Комисије за писање извештаја о урађеној докторској дисертацији мр Снежане Божић под називом **ИНТЕРНЕТ И МУЛТИМЕДИЈА КАО СРЕДСТВА У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ**.

Текст докторске дисертације мр Снежане Божић садржи 341 страницу куцаног текста у фонту Times New Roman, 12, са проредом 1,5. Структура текста, поред Сажетка, на српском и енглеском језику, и Садржаја, обухвата следећа поглавља: 1. *Уводна разматрања* (1-26), са потпоглављима: *Истраживачка позиција*(1-8), *Општа одређења кључних оперативних појмова* (8-14), *Оквири истраживања* (14-20) и *Преглед досадашњих сличних истраживања о присуству и примени интернета у настави* (20-26). 2. *Савремени психолошки и педагошки концепти као основа примене ИКТ у настави књижевности* (26-79), са потпоглављима: *Преглед теорија учења друге половине 20. века* (26-36), *Теорија мултимедијалног учења* (36-51), *Конективизам* (51-58), *Иновативни наставни модели и методички системи* (58-73) и *Комбиновање наставних модела и система у настави књижевности* (73-79). 3. *Хипертекстуалност и настава књижевности* (79-143), са потпоглављима: *Појам, порекло и развој хипертекста* (79-88), *Књижевни хипертекст* (88-91), *Протохипертекстови* (91-102), *Хипертекстуална књижевност* (102-124), *Кључне поставке теорије хипертекста* (124-137) и *Значај теорије хипертекста за наставу књижевности* (137-143). 4. *Ставови и искуства наставника у примени интернета и мултимедије у настави књижевности* (143-199), са потпоглављима: *Методолошки оквир истраживања* (143-149), *Представљање и анализа резултата* (149-185), *Закључци о резултатима истраживања* (185-190), *Прилози* (190-199). 5. *Могућности примене интернета и мултимедије у настави књижевности* (199-291), са потпоглављима: *Предуслови и припрема* (199-200), *Веб 2.0 интернет* (200-203), *Преглед основних веб 2.0 алата* (203-236), *Друштвене мреже* (236-264) и *Остали веб-алати* (264-291). 6. *Додаци* (291-337) и то: *Додатак 1: Примери методичких апликација за часове књижевности* (291-318) и *Додатак 2: Беблиографија* (318-322). 7. *Закључна разматрања* (322-327). Рад се завршава списком *Литературе* (327-336), *Биографијом* (336) и *Библиографијом* (337).

У *Уводним разматрањима* кандидаткиња мр Снежана Божић указује на процесе информатизације образовања у савременој школи, који су много више од иновације – то је актуелност и резултат техничко-технолошке револуције која обележава 21. век. Информационо-комуникационе технологије (ИКТ) постале се обележје савременог начина живота у свим сферама живота и рада, па је њихово интегрисање у савремене образовне токове не само неминовности, већ и потреба која олакшава извођење наставе, повећава наставе ефекте и додатно стимулише и подстиче ученике на рад и стваралаштво. Ауторка константује да присуство ИКТ-а у настави књижевности не доводи у питање начелне хуманистичке вредности образовања, као ни саме књижевности. Напротив, она те вредности афирмише, настојањем наставника да у свој рад и активности ученика имплементира управо она средства која је изабрао на основу јасног критеријума – могућности да својом технолошком софистицираношћу послуже за ефектнију презентацију ставова, идеја, емоција, размишљања, да ефикасније подстакну дијалог, размену мишљења, критичку свест и дискусију, сарадњу у креирању и усвајању нових знања. Мр Снежана Божић значајну пажњу посвећује и дефинисању кључних оперативних појмова и то: интернета, мултимедије, образовне технологије, електронског учења, те виртуелне колаборације. Поглавље се завршава разматрањем места и улоге савремене технологије у регулативама школског законодавства у којима се не само препоручује него и налаже примена ИКТ-а у наставне сврхе. Ауторка на крају закључује да упркос актуелности и релевантности теме, о савременој образовној технологији нема великог броја методичких радова (доминирају информатичка и педагошка), а нарочито је ово питање неистражено у области методике наставе књижевности.

У поглављу насловљеном *Савремени психолошки и педагошки концепти као основа примене ИКТ-а у настави књижевности*, кандидаткиња Божић детаљно и исцрпно анализира научне теорије из ових области. Предмет њеног теоријског истраживања јесу: бихејвиористичке, когнитивистичке, конструктивистичке и хуманистичке теорије, које су управо одредиле развојни ток савремене науке о настави. На самом почетку издваја се теорија учења опажањем Алберта Бандура у којој се полази од претпоставке да људи уче једни од других кроз процесе опажања, имитације и моделовања. Надаље се сусрећемо са когнитивним теоријама, гешталт, а потом и конструктивистичком теоријом утемељеном на полазишту Пијажеа и његовом тумачењу интелектуалног развоја. Лемиш, Брунер и Виготски интерпретирани су у даљем тексту као носиоци и креатори савременог тумачења наставе. Проблемско учење Хауарда Бероуза, теорија искуственог учења Дејвида Колба, Џејмс Гибсон и Хауард Гарднер репрезентативни су представници новије теорије учења. Након психолошких постулата савремене школе, ауторка се бави питањима теорије мултимедијалног учења цитирајући Марка Пренског, Бруса Перија, Марилу Свиницки, Ричарда Мејера који генерално заговарају став да ученик боље учи на основу прожимања и међусобног садејства речи и слика (анимација на екрану), него на основу самих речи. Мултимедијално учење јавља се у различитим рачунарски заснованим окружењима као што су: виртуелна реалност, анимирани педагошки агенти, игре, симулације,

микросветови, електронски курсеви. Један од таквих рачунарски заснованих контекста јесте и мултимедијално учење, а хипермедија је по својој природи, као алат за учење, такође мултимедијална и представља природни облик презентовања информација, јер подржава урођене тенденције ученика да истражују и повезују концепте. Ауторка закључује да се највећи потенцијал хипермедије за учење крије у могућности да укључи што више медија (текст, звук, слику, видео) у јединствен и лако доступан простор учења. Конективизам је теорија учења за дигитално доба, како је истицао Џорџ Сименс уз подробна објашњења ове савремене теорије учења, а коју је кандидаткиња елаборирала у своме раду.

На основу ових теорија, дакле на платформи психолошког приступа учењу и настави у комбинацији са применом ИКТ-а, као логички наставак профилишу се савремени наставни модели и методички системи, којима се даје дидактички оквир наставне организације и усклађивање модерне наставне методологије са захтевима модерне технологије. Пројектна, интегративна, интерактивна, проблемска и програмирана настава представљају целовите системске могућности за креацију наставног дизајна. Њихово сагледавање на пољу наставе књижевности са могућношћу међусобног прожимања и комбиновања уз укључење интернета и мултимедије у настави показују висок степен врхунске наставне организације у којима се задовољавају сви савремени аспекти организације наставних чинилаца.

Хипертекстуалност и настава књижевности представља изузетно модеран и технолошки заснован литерарни приступ савременом књижевном стваралаштву. Како се под хипертекстом подразумева „свеукупност неког низа текстова доступних путем рачунара, уколико је тај низ организован и повезан, представљен као мрежа списка и података међу којима се читалац креће по свом нахођењу, самоодбрањив редоследом, остварујући хипервезе, тј. повезивања што их омогућава сваки појединачни увршћени текст (Ерор 2001), јасно је да је хипертекст у основи рачунарски феномен. Како наводи ауторка дисертације, израз хипертекст осмислио је Теодор Нелсон, при том подразумевајући под њим дисконтинуирано писање засновано на низу делова текста спојених везама које омогућују читаоцу различите путање читања. У тексту се наводе схватања и тумачења овог феномена различитих теоретичара: Буша, Лендова, Гордић-Петковић, Енгелбарта. Књижевни хипертекст је текст доступан читаоцу на монитору рачунара, представљен у нелинеарном облику. Кандидаткиња Божић закључује да је реч о новом виду књижевности која својом специфичном формом комбинује модерне хипермедије са приступом читању на традиционалан и модеран начин. Хипертекст је изазвао огромно интересовање академске јавности и, како наводе теоретичари, намењен је дигиталним урођеницима. Посебну пажњу скрећу протохипертекстови који представљају покушаје нелинеарног писања, тј. разарања линеарне структуре књижевног текста. Ауторка у овом поглављу анализира дела аутора оваквих текстова, као што су: Пинчон, Калвино, Кувер, Борхес, Џон Барт, Болтер, Чикони, Кортасар, као и мултимедијално

издање Хазарског речника Милорада Павића. Оваква врста виртуелне књижевности мења приступе књижевном делу, његовој рецепцији и читању својом нелинеарном структуром и представља прави изазов у научној и наставној интерпретацији савремене хипертекстуалне књижевности. Мрежни хипертекстови, како наводи ауторка, обично подразумевају могућност за више интеракције са читаоцем константно ажурирање и неодређене границе. Такви су хиперромани: „Врт победе“ и „Хегираскопија“ Стјуарта Молтропа, „Поподне, прича“ Џојса, „Пачворк девојка“ Шели Џексон, док се код нас тек незнатан број књижевника бави оваквом врстом литерарног стваралаштва, у првом реду Милорад Павић. Занимљива штива оваквог жанра могу се наћи на порталу Пројекта Растко, као што су: „Дамаскин / прича за компјутер и шестар“, „Стаклени пуж“, „Звездани плашт“. Ауторка посебно наглашава важност интернет-трилогије Миливоја Анђелковића „Савршен злочин“, „Осмех Виз@нтије“ и „Вашар www прич@“, као и романи Зорана Илића: „Исечци“ и „Мегаломанија“. Мр Снежана Божић посебну пажњу поклања методичком потенцијалу хипертекста наводећи ставове Џорџа Лендова који истиче да хипертекст мења улоге ученика и наставника, баш као што мења улоге читаоца и писца. Њиме се отвара простор за истраживачко и откривалачко читање, те активног учествовања ученика у конструкцијама знања и тумачењима књижевних дела.

Четврто поглавље засновано је на истраживању ставова и искуства наставника у примени интернета и мултимедије у настави књижевности са циљем бољег сагледавања и организовања овог проблема у наставној пракси. Задаци истраживања односе се на откривање спољашњих фактора који могу да имају утицаја на ставове наставника и начин на који примењују савремену технологију у настави, затим на стицање увида у личне ставове наставника о овим питањима, као и о учесталости употребе интернета и мултимедије у наставном раду на часу књижевне анализе. Истраживање је спроведено међу наставницима и професорима нишких основних и средњих школа. Истраживање је потврдило полазне хипотезе да употреба ИКТ-а у настави књижевности зависи од године завршетка студија – наставници са дужим радним стажом их мање користе у односу на млађе колеге; затим, већина наставника српског језика радо и често користи интернет у наставне и приватне сврхе, али га чешће користи за припрему, а ређе за реализацију наставе и, што је најважније, већина наставника је способна да самостално креира мултимедијални наставни садржај прихватљивог квалитета. Наставници користе блог за презентацију наставних садржаја и размену мишљења са ученицима и имају позитиван став према употреби Фејбука у наставне сврхе.

Централно и најважније поглавље овог рада бави се могућностима примене интернета и мултимедије у настави књижевности. Кандидаткиња Божић указује одмах на почетку на важност планирања и припреме за наставу у којој ће се употребити ИКТ, да би надаље детаљно објаснила како се, у које сврхе и на који најбољи начин могу у настави књижевности применити: интернет, веб-алати: блог, вики, алати креатори веб-сајтова, друштвене мреже (фејбук, едмодо, твитер), као и остали веб алати: алати за комуникацију

на мрежи, алати за креирање и дељење аудио и видео садржаја, звучни и видео записи, алати за уређивање фотографија и слика, алати за креирање дигиталних прича, алати за учење на мрежи, алати за дељење и сарадњу, алати за процењивање знања и оцењивање. Синтеза свега наведеног оваплоћена је у Додацима у којима се наводе четири методичке апликације практичних припрема за часове књижевности на којима се користи ИКТ. Прилаже се и вебблиографија, тј. попис електронских докумената, веб-сајтова и других ресурса доступних на светској комуникационој мрежи (www).

На самом крају, у *Закључним разматрањима*, ауторка сумира резултате опсежних теоријских и емпиријских истраживања. Проблематика информатизације наставе књижевности размотрена је на три ниво – истраживањем наставне праксе, стручне литературе и интернет ресурса да би се извео генерални закључак да са информатизације образовања одражавају у великој мери на наставу књижевности пре свега у свету, али и код нас. Неопходна је подршка наставнику језика и књижевности са подручја педагогије, дидактике, психологије и информатике, а пре свега, упознавање са теоријом мултимедијалног учења, која се бави мултимедијалним дизајном наставне поруке. Такође, теорија хипертекста показала се значајном не само у литерарном, већ и у методичком светлу будући да подстиче интерактивност, трагалаштво и креативност ученика у читању и интерпретацији књижевног дела, а практикују је и професори књижевности и писци хипертекстуалне књижевности. Ауторка завршава свој истраживачки пројекат цитатом Јасперса да се основна сврха уметности – уочити биће, осветлити љубав, постићи мир – не може оскрнавити никаквим средствима, али се може продубити применом ИКТ-а у настави.

Дисертација се завршава обимном, прегледном и релевантном литературом из области књижевности, педагошке психологије, дидактике, методике и информатике.

Овај значајан истраживачки подухват заснован је на детаљно разрађеној научној методологији књижевних и педагошких истраживања. Осим неизоставних теоријских проучавања, уз примену дескриптивне, компаративне, аналитичко-синтетичке методе, у раду је примењено и емпиријско истраживање које се може окарактерисати као: експлоративно, емпиријско, дијагностичко и декриптивно, уз примену технике анкетања. Статистичка обрада података као и презентација и коментар резултата налазе на високом научно-методолошком нивоу.

Емпиријски део истраживања је илустрован табелама, којих има укупно 30, и графиконима, којих има два. Табела 1: Теорије учења (по Сименсу), Табела 2: Основна структура испитаника, Година завршетка студија, Табела 3: Године радног стажа, Табела 4: Година завршетка студија, Табела 5: Запосленост, Табела 6: Локација школе испитаника, Табела 7; Техничко-технолошки услови рада у школи, Табела 8: Простор у коме се изводи настава, Табела 9: Извођење наставе с обзиром на године радног стажа, Табела 10: Употреба интернета, Табела 11: Година завршетка студија у односу на видове

употребе интернета, Табела 12: Године радног стажа с обзиром на видове употребе интернета, Табела 13: Ставови испитаника према примени информационо-комуникационих технологија у настави књижевности, Табела 14: Употреба интернета у односу на став према његовој наставној употреби, Табела 15: Разлике у ставовима наставника према примени ИКТ, Табела 16: Став наставника према примени ИКТ, Табела 17: Сврха употребе интернета у настави, Табела 18: Сврха наставне употребе интернета у односу на став испитаника према примени ИКТ, Табела 19: Година завршетка студија у односу на сврху наставне употребе интернета, Табела 20: Наставна употреба интернета у односу на године радног стажа, Табела 21: Употреба интернета уопште односу на његову употребу у настави књижевности, Табела 22: Мишљења наставника о употреби фејсбука у наставне сврхе, Табела 23: Разлике у мишљењима о употреби фејсбука у наставне сврхе с обзиром на године радног стажа, Табела 24: Квалитет методичко-информатичких знања стечених у току студија, Табела 25: Квалитет методичко-информатичких знања стечених у току студија у односу на године радног стажа, Табела 26: Едукација наставника о методичкој трансформацији садржаја са интернета, Табела 27: Начини стицања методичко-информатичких знања у односу на завршетак студија, Табела 28: Начини стицања методичко-информатичких знања у односу на године радног стажа, Табела 29: Самопроцена способности испитаника за израду мултимедијалних наставних садржаја, Табела 30: Самопроцена способности израде мултимедијалних наставних средстава у односу на начин наставне употребе интернета. Графикон 1: Употреба блога у настави књижевности, Графикон 2: Процена методичко-информатичких знања стечених у току студија.

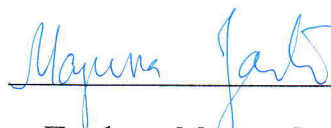
За илустрацију ИКТ теорије употребљене су 23 слике: Слика бр. 1: Почетни екран Џојсовог романа, Слика бр. 2: Мапа „Врата победе“, Слика бр. 3 и сл. бр. 4: Снимак екрана „Пачворк девојке“, Слика бр. 5: Мапа за путовање кроз визуелни роман „Насељавање Византије“, Слика бр. 6: Насловни екран пројекта на ЦД-у Весне Драгојлов, Слика бр. 1: Почетна страна сајта, Слика бр. 2: Страница Дигиталне библиотеке на сајту „Мали принц“, Слика бр. 3 Снимак екрана (1): прва објава, Слика бр. 4: Снимак екрана (2): чланови групе (део), Слика бр. 5: Снимак екрана (3): Датотеке, Слика бр. 6: Снимак екрана (4): коментари студената, Слика бр. 7: Снимак екрана (5): коментари студената, Слика бр. 8: Постер о наставнику, Слика 9: Снимак екрана (6): „Поучавање је посао срца“, Слика бр. 10: Снимак екрана (7): Како свет виде људи који читају. Слика 11, Слика бр. 12: Снимак екрана (8): „Хвала учитељу што није одустао“, Слика бр. 13: Снимак екрана (6): последња објава, Слика 14; Фотографија Милоша Црњанског, Слика 15: Ученички плакат „Мали принц“ настао уз помоћ алата Глогстер-еду, Слика 16: Пример ученичког рада уз помоћ алата Бит-стрипс, Слика 17: Пример изгледа веб-табле Лајно-ум.

Докторска дисертација која је пред нама бави се изузетно актуелном, али још увек недовољно истраженом темом у области науке о савременој настави књижевности, релевантном за шири академски и стручни друштвени контекст. У то смислу можемо је

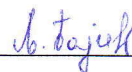
окарактерисати правим пионирским подухватом. Информатизација образовања, која у савременим и економски високо развијеним земљама постаје незамислива наставна платформа, у нашој наставној пракси сигурно, али недовољно брзо и ефикасно, узима замах. Овај интердисциплинарни приступ проблему обухватио је не само тзв. образовне науке (педагогију и психологију), већ и информатички и литерарноуметнички приступ, изискујући детаљна и исцрпна истраживања наставне теорије и праксе. Резултати таквог настојања огледају се у беспрекорној анализи и презентацији најразноврснијих могућности које интернет и мултимедија као наставна средства пружају модернизацији наставе књижевности те подижу ниво и квалитет ефикасне литерарне наставне интерпретације.

На основу презентованих чињеница закључујемо да дисертација мр Снежане Божић у целости представља драгоцен допринос савременој науци о настави књижевности.

У Нишу, 20. 1. 2015.

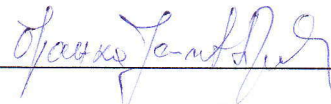
Проф. др Марина Јаќић

Проф. др Љиљана Бајић

Проф. др Снежана Милосављевић Милић

Проф. др Бранка Јакшић Провчи

Доц. др Јелена Максимовић